

Akademicki wymiar edukacji muzycznej w nowej rzeczywistości

Streszczenie

Losy edukacji muzycznej jako kierunku studiów w akademiach muzycznych mają swoją niezwykle bogatą historię. Obejmuje ona wszystkie elementy procesu kształcenia studentów, awansu naukowego i artystycznego, kadry, struktury studiów, itd. Najbardziej zaniedbanym obszarem jest jednak sytuacja awansu kadry zatrudnionej na tym kierunku. Odzwierciedla ona wieloletni brak uznania jej jako dyscypliny artystycznej obok istniejących, takich jak: dyrygentura, instrumentalistyka, wokalistyka, kompozycja i teoria muzyki, reżyseria dźwięku, rytmika i taniec. Mimo licznych zmian zachodzących w ustroju wyższych uczelni, dopiero ostatnia Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* otworzyła dla niej furtkę. Dziedzina sztuk muzycznych stała się jedyną dziedziną dla wszystkich muzyków pragnących podwyższyć swoje kwalifikacje i stanowiska uczelniane. Każda uczelnia na mocy uchwał senatów opracowała swoje zasady doktoryzowania, habilitacji i profesury. To też stało się przedmiotem analizy i wniosków wskazujących na potrzebę jednakowego traktowania pracy artystycznej, np. instrumentalisty, dyrygenta, z pracą artystyczną nauczyciela muzyki. Artykuł ten może zachęcić wielu młodych nauczycieli akademickich zatrudnionych na kierunku *Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej* do aktywności artystycznej, jaką wielokrotnie zajmują się poza dydaktyką w uczelni. Dotyczy to także nauczycieli w szkołach niższego szczebla i innych instytucjach muzycznych.

Słowa kluczowe: edukacja muzyczna, rozprawa doktorska, praca artystyczna

Podjmując temat mojej wypowiedzi pragnę przywołać różne losy sytuacji środowiska akademickiego tworzącego kierunek *Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej* – dzisiaj w skrócie nazywany *Edukacją muzyczną*.

Aby podkreślić jej ważne miejsce w kulturze i życiu człowieka, odwołam się do jakże znaczącej wypowiedzi Béli Bartóka mówiącej, że: „sztuka jest tak pociągająca, artysta tak ważny, a edukacja artystyczna tak niezbędna dla człowieka”¹. Być może wiele osób nie pamięta lub nawet nie wie, że przez wiele lat kierunek ten nosił nazwę *Wychowanie muzyczne*, podobnie jak Wydział (wydz. IV, lata ok.1960-1998²). Wtedy to studia koncentrowały się na przygotowaniu absolwenta do roli dyrygenta zespołów chóralnych i instrumentalnych, nauczyciela, instruktora w domach kultury. Niewielu mogło myśleć o akademickiej karierze artystycznej, nie wspominając o naukowej. Dlaczego? Artyści – twórcy i interpretatorzy muzyki, jako nauczyciele akademicy, od lat znajdowali dla swych prac artystycznych oparcie w istniejących dyscyplinach³, pozostali nauczyciele akademicy na kierunek *Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej*, nie.

Wychowanie muzyczne, jako kierunek studiów w akademiach muzycznych, ma swoją długą historię. Jego ewolucja dotyczyła zarówno nazwy, jak i zakresu studiów, sylwetki absolwenta oraz systemu kształcenia.

Przez lata jej kadre artystyczną utożsamianą z nauką – uniwersytecką stanowili pedagodzy, którzy tzw. specjalności pierwszego (dzisiejszy doktorat) i drugiego stopnia (dzisiejszy doktor habilitowany) uzyskiwali głównie w dyscyplinie dyrygentury chóralnej. Oni też tworzyli „klimat” studiów. Przez wiele lat wyróżniającym przedmiotem było „dyrygowanie” i pokrewne mu inne przedmioty. Jego ranga spychała na dalsze tory wszystkie pozostałe. Miało to związek, jak już wspomniałam, z jedyną tytułarną kadrami pedagogów na tym kierunku, którą tworzyli niejednokrotnie wybitni chórmistrzowie. Nauczyciele akademicy zajmujący się problematyką metodyki nauczania takich przedmiotów, jak: muzyka (szkoła powszechna), kształcenie słuchu, audycje muzyczne (szkoła muzyczna) oraz pozostałych przedmiotów stanowiących z metodyką syntetycznie powiązane ogniwa, z racji braku możliwości awansu, stanowili mniej liczącą się kadre. Sytuacja ta zmieniła się w momencie otwarcia nowego kierunku – *Chóralistyka* (2014)⁴, co spowodowało usamodzielnienie się kierunku *Edukacja*

---

¹ Cyt. za: K. Dadak-Kozicka, *Dzieło Zoltána Kodálya . O mocy muzyki i odpowiedzialności artysty*, [w:] *Zoltán Kodály o edukacji muzycznej. Pisma wybrane*, M. Jankowska (red.), AMFC, Warszawa 2002, s.12.

² W 1998 nastąpiło połączenie dwóch wydziałów - I i IV w Wydział Kompozycji, Teorii i Edukacji Muzycznej.

³ Dyscyplina naukowa, artystyczna, to dyscypliny, w ramach których nadawane są tytuły naukowe.

⁴ www.am.katowice.pl [tryb dostępu: 15.02.2022].

artystyczna w zakresie sztuki muzycznej. Opracowanie nowych planów studiów skupiło się na sylwetce absolwenta wszechstronnie przygotowanego do roli nauczyciela, animatora i dyrygenta. Co się na to składało?

W przypadku naszej Akademii jest to długa lista wykładów, ćwiczeń, seminariów i warsztatów, m.in. związanych z dogłębnymi studiami nad koncepcjami edukacji muzycznej Zoltána **Kodálya**, Carla **Orffa** i Emila Jaques-**Dalcroze'a**.

Warto zwrócić uwagę, że wszyscy trzej swoje wykształcenie rozpoczęli od studiów kompozytorskich, w następstwie których zainteresowali się edukacją muzyczną. W przypadku **Kodálya**, były to jeszcze studia lingwistyczne, pedagogiczne i folklorystyczne. To takie ważne, że ich koncepcje edukacyjne silnie zakorzenione są z jednej strony w idei Nowego Wychowania – prądu radykalnie zmieniającego pedagogikę XX wieku, jak i samej muzyce. Poza wybitnymi dziełami symfonicznymi, wokalnymi, kameralnymi i solistycznymi w ich dorobku artystycznym wyodrębnia się twórczość pedagogiczna.

U **Dalcroze'a** stanowi ją muzyka komponowana dla potrzeb zajęć rytmiki oraz piosenki dla dzieci, **Orff** komponuje swoje pięciotomowe dzieło *Orff-Schulwerk*, **Kodály** – kilkadziesiąt zbiorów ćwiczeń i utworów do śpiewania. Z tego względu nietrudno odnaleźć dowody na to, że **sztuka** była przedmiotem ich zainteresowań jako twórców, **artystami** byli wielkimi, a **edukacja muzyczna** stała się głównym celem ich pracowitego życia.

W kontekście bogatego programu studiów wypełnionego zróżnicowanymi działaniami rysuje się sylwetka absolwenta: muzyka, nauczyciela, animatora, o wszechstronnych umiejętnościach muzycznych i wiedzy. Wybitni absolwenci (po konkursach na stanowisko) tworzą dzisiaj kadrę wykładowców: muzyków śpiewających, grających na fortepianie i często innych instrumentach, interpretujących i tworzących muzykę ruchem, dyrygujących, a także wyposażonych w rozległą wiedzę, w tym pedagogiczną, psychologiczną, z teorii muzyki i innych nauk humanistycznych.

Awanse naukowe dla wykładowców uczelni artystycznych mieściły się w tzw. systemie przewodów kwalifikacyjnych I i II stopnia w zakresie sztuki i dyscyplin artystycznych. Przypomnijmy, że od 1990 roku obowiązywały następujące dyscypliny w dziedzinie sztuk muzycznych:

- kompozycja
- dyrygentura
- instrumentalistyka
- prowadzenie zespołów wokalnych i wokalno-instrumentalnych
- wokalistyka
- jazz i muzyka estradowa
- taniec

- rytmika

- reżyseria dźwięku⁵

Od czasu utożsamienia ich z przewodami doktorskimi i habilitacyjnymi podlegały *Ustawie o tytule i stopniach*. Skutkiem tego było również utworzenie w Centralnej Komisji⁶ siódmej sekcji stałej – sztuki. Należy zauważyć, że Centralna Komisja zajmowała negatywne stanowisko wobec projektowanego objęcia jednolitym co do zasady unormowaniem ustawowym materii stopni i tytułów naukowych w zakresie sztuki, motywując to zasadniczymi różnicami między zasadami oceny i weryfikacji wartości dzieła naukowego i dzieła artystycznego. Po wejściu w życie ustawy z 2003 r. doszło jednak do stosunkowo szybkiego zintegrowania się Sekcji Sztuki z zasadniczą, naukową częścią Centralnej Komisji⁷.

Kategorie dziedzin i dyscyplin naukowych i artystycznych przeszły różne koleje losu. Wielokrotnie zależało to od zmieniających się rządów i ministrów. W tym kontekście na aktualności zyskuje stwierdzenie autora publikacji *Stopnie naukowe. Studium z prawa administracyjnego* Jana Pruszyńskiego: „Podstawową, a może jedyną trudnością regulacji, jest umiejętność właściwego odczytania i interpretacji dyspozycji przepisów oraz krąg osób i organów do takiej interpretacji uprawnionych”⁸.

Na mocy Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 roku w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych systematyka przybrała trójstopniowy (a nie, jak wcześniej, dwustopniowy) podział nauk, uwzględniając obszary wiedzy, dziedziny nauki, a w nich dyscypliny naukowe.

Do 2018 roku obowiązywał następujący wykaz dyscyplin artystycznych:

- 1) dyrygentura
- 2) instrumentalistyka
- 3) kompozycja i teoria muzyki
- 4) reżyseria dźwięku
- 5) rytmika i taniec
- 6) wokalistyka⁹.

W wykazie nie znajdujemy dyscypliny odpowiadającej szeroko rozumianej edukacji muzycznej.

---

⁵ Na podstawie Ustawy z dnia 12 września 1990 roku o Szkolnictwie Wyższym.

⁶ Pełna nazwa: Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów, została powołana w 1991 roku.

⁷ H. Izdebski, *Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów (1991–2020)*, Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów, Warszawa 2020, s. 40.

⁸ J. Pruszyński, *Stopnie naukowe. Studium z prawa administracyjnego*, Wrocław 1983, s.102, cyt. za: Ł. Kierznowski, *Stopnie naukowe i stopnie w zakresie sztuki. Komentarz*, Uniwersytet w Białymstoku, Warszawa 2021, s. 14.

⁹ Na podstawie: RMNiSW z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych.

Liczne grono specjalistów zasłużonych w pracach artystycznych i badawczych z zakresu edukacji muzycznej nie miało perspektywy awansu artystycznego w obszarze sztuki, której badaniu, uprawianiu i rozpowszechnianiu poświęcali swoją aktywność. Dla wielu z nich zamknięty był dostęp do stanowisk naukowo-dydaktycznych, a jedyną formą egzystencji na uczelni stała się praca o charakterze czysto dydaktycznym. Narastające skutkiem tego problemy kadrowe nie odzwierciedlały znaczenia i roli tych studiów w kształceniu akademickim oraz w wychowaniu przez sztukę. Sytuacja taka określana była jako nienaturalna i – w dłuższej perspektywie – wysoce szkodliwa społecznie. W związku z powyższym w środowisku tych właśnie nauczycieli akademickich zaistniała pilna potrzeba powołania nowej dyscypliny artystycznej w dziedzinie sztuk muzycznych, obejmującej zakres szeroko pojętej edukacji muzycznej jako przestrzeni, w której swoje miejsce znajdzie edukacja muzyczna i inne istniejące i powstające w przyszłości kierunki studiów. Uznanie artystycznej działalności nauczycieli akademickich nie będących „czynnymi muzykami” – tak jak dyrygenci chóralni, instrumentalści, na co zwróciłam już uwagę, nie wchodziło wówczas w grę.

Historia kierunku potwierdza, że już w latach siedemdziesiątych ubiegłego wieku profesorowie zatrudnieni na kierunku Wychowanie Muzyczne, podnosili ten problem na zebraniach decyzyjnej w tamtych czasach Radzie Wyższego Szkolnictwa Artystycznego (RWSA). Wśród takich walczących o należyte miejsce wychowania muzycznego czy edukacji w dyscyplinach artystycznych był prof. Leon Markiewicz z tutejszej Akademii (doktorat i habilitacja z dyscypliny teoria muzyki) i prof. Zygmunt Gzella (doktorat z pedagogiki, habilitacja z dyrygentury) z łódzkiej Akademii Muzycznej. Ich głosy poparte przykładami powstających prac, zarówno pisemnych, jak i artystycznych projektów, programów kształcenia muzycznego, nie znalazły uznania. Nieliczne doktoraty i habilitacje uzyskane przez pedagogów nie będących czynnymi muzykami realizowane były w „nieswoich” dyscyplinach, głównie w teorii muzyki lub na uniwersytetach na kierunku pedagogika. W obu sytuacjach doktorant czy habilitant niejako naginali swoje tematy do wymogów wybranych dyscyplin. To budziło liczne sprzeciwy środowiska wykładowców, którzy wobec kończącej się umowy o pracę zmuszeni byli do prac naukowych w zakresie innej, niż uprawiana przez nich dyscyplina. Pozytywnie sfinalizowane prace, uzyskanie tytułu doktora czy doktora habilitowanego, nie tworzyło kadry artystycznej specjalistów kierunku *edukacja muzyczna*. Sytuacja taka stawiała pod znakiem zapytania dalszą egzystencję wysoko wykwalifikowanego zaplecza kadrowego dla tego kierunku studiów, posiadającego wieloletnią tradycję i niezbędnego z punktu widzenia teraźniejszości oraz przyszłości kultury muzycznej Polski. Brak dyscypliny miał też wpływ na kandydatów na studia, którzy nie widząc perspektywy awansu nie byli motywowani do podjęcia niełatwych, choć pięknych i niezwykle urozmaiconych w treści studiów.

Przełomowym momentem w „walce” o powołanie nowej dyscypliny było spotkanie przedstawicieli kierunku *Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej* zorganizowane w tutejszej Akademii, co miało miejsce 26 lutego 2015 roku. Nieskromnie zwrócę uwagę, że jako ówczesny kierownik Katedry Pedagogiki Muzycznej byłam jego inicjatorem. Niemal wszystkie akademie muzyczne reprezentowane były na tej jakże ważnej konferencji. Opracowane wnioski jednomyślnie opowiadały się za potrzebą uregulowania awansu naukowego pedagogów zajmujących się szeroko pojętą edukacją muzyczną. Od tego momentu tempa nabrały rozmowy na temat powołania nowej dyscypliny artystycznej dla *edukacji muzycznej*. Liczne dyskusje środowiska wypracowały wspólne stanowisko konieczności dokonania takiej nowelizacji. Główne wnioski opracowane zostały przez zespół reprezentujący wszystkie akademie muzyczne w Polsce. Czytamy w nim m. in.:

„Wychowanie muzyczne posiada cechy właściwe odrębnej dyscyplinie. Są to: własne podstawy tożsamości, zakresu (wyznaczonego narzędziami muzycznymi i uprawianiem muzyki), funkcji (społecznego wychowania, krzewienia kultury muzycznej, dbałości o kondycję psychofizyczną społeczeństwa i jednostki) oraz metod (dydaktyka, zarządzanie kulturą muzyczną, uprawianie muzyki w życiu codziennym, muzyka w terapii)”¹⁰.

Jak widać, główny nurt postulatów przychyłał się do prac naukowych, których przedmiotem badań jest relacja człowiek - muzyka w kontekście kultury. Tak skrótowo ujęta problematyka pokazana została w wielu szczegółowych zagadnieniach. Oto niektóre z nich:

- wychowanie muzyczne - historia, współczesność
- proces uczenia się muzyki i jego obszary
- uczestnicy procesu edukacji: nauczyciel, uczeń
- metody, koncepcje, teorie nauczania i uczenia się
- walory materiału repertuarowego
- psychologiczne aspekty kształcenia i rozwoju muzycznego człowieka i wiele innych.

Opracowany wniosek, mimo że został pozytywnie oceniony, w perspektywie nadchodzących zmian nie doczekał się dalszej procedury. Na szczęście w 2018 roku tzw. *Ustawa 2.0.* zniósła dyscypliny, pozostawiając wyłącznie dziedziny. Muzyka stała się dziedziną sztuk muzycznych.

Zapis w *Ustawie* przedstawia się następująco:

„Dziedzina sztuki:

- sztuki filmowe i teatralne
- sztuki muzyczne
- sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki”¹¹.

W środowisku akademii muzycznych nie było jednomyślności, co do akceptacji nowej jednej

---

¹⁰ Wnioski nt. *Reorganizacji podziału dziedziny sztuk muzycznych na dyscypliny artystyczne*, po spotkaniu 17. IX. 2015, w siedzibie Sekcji Sztuki CKds.SiT, dokument roboczy.

¹¹ Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Dz. U. 2018 poz. 1668.

dziedziny – muzyki. Obawy o niekompetentnych w danej „dyscyplinie” recenzentów budziły obawy. Czy praca doktorska instrumentalisty może być recenzowana przez np. kompozytora, teoretyka muzyki czy innej specjalności instrumentalistę? Aktualnie przyzwyczajamy się do nowej sytuacji.

Jak zatem wygląda aktualna sytuacja potencjalnego doktoranta zainteresowanego i zajmującego się szeroko rozumianą edukacją muzyczną, w całkiem nowej rzeczywistości? Drogi są dwie: pierwsza, to zostanie studentem szkoły doktorskiej, druga to doktorat eksternistyczny. Przewidziany jest on zwłaszcza w stosunku do osób aktywnych zawodowo poza systemem szkolnictwa wyższego i nauki oraz pracowników uczelni i innych podmiotów przygotowujących rozprawę doktorską w ramach lub obok obowiązków pracowniczych, którzy z jakichś względów nie mogą uczestniczyć w podstawowym trybie przygotowania rozprawy doktorskiej, jakim jest kształcenie w szkole doktorskiej¹².

W większości polskich akademii równocześnie z wprowadzeniem w życie nowej Ustawy otwarte zostały szkoły doktorskie¹³. Jak czytamy w regulaminach: zostać studentem trzyletnich studiów, narzuca dużą dyscyplinę pracy obejmującą udział i zaliczenie obowiązujących egzaminów, m.in. z filozofii, estetyki, aktywność naukową poprzez udział w konferencjach oraz pisanie pracy. Przedstawiony na początku studiów indywidualny plan badawczy niejako zmusza studenta do ukończenia pisemnej pracy w ciągu trzech lat.

Znając tryby przeprowadzenia rozprawy doktorskiej trzeba zastanowić się nad doktoratem, którym nie jest praca pisemna, lecz praca artystyczna. Tym samym należy postawić pytanie, co może stanowić „dzieło muzyczne” w przypadku dyscypliny *edukacja muzyczna*? Pytanie jest bardzo ważne, bowiem nie mamy żadnego doświadczenia w tym względzie. Jeśli rozprawa doktorska jako praca pisemna prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, to czym jest oryginalne dokonanie artystyczne w kontekście edukacji muzycznej? Czy nauczyciel akademicki lub inna osoba nie będąca „czynnym muzykiem” jest w stanie stworzyć „wytwór” artystyczny uznany za „dzieło muzyczne”? Uważam, że tak. Wymaga to jednak od całego środowiska akademickiego gruntownego, głębokiego poznania, zrozumienia, spojrzenia i uznania wszechstronnej działalności muzycznej nauczyciela jako muzyka i artysty. Jeśli odkryjemy (a artystyczna praca doktorska może być tego dowodem) jego muzyczne sukcesy odnoszone w pracy z dziećmi, młodzieżą i z dorosłymi, może okazać się, że stoją one niemal na równi z sukcesami czynnych muzyków. Jako wieloletnia nauczycielka muzyki w szkole powszechnej śmiem dodać, że nierzadko osiągnę takim

---

¹² Na podstawie Ł. Kierznowski, op. cit., s. 214.

¹³ Szkoły doktorskie prowadzone są we wszystkich akademiach muzycznych i Uniwersytecie Muzycznym z wyjątkiem katowickiej Akademii.

samym wysiłkiem. Środki, którymi muzyczne cele są realizowane, są tożsame z tymi, którymi posługują się czynni muzycy. Należą do nich różne środki muzycznej ekspresji: śpiew, gra na instrumentach, dyrygowanie i ruch. Dlatego też efekty „edukacyjnej pracy artystycznej” jak u każdego artysty zależą do człowieka (artysty) i muzyki. Miarą spodziewanych rezultatów takich prac, w przypadku edukacji muzycznej, jest rozwój muzyczny dzieci, młodzieży, rozwój umiejętności pięknego śpiewu, muzykowania, codziennego obcowania z muzyką, jak również rozwój innych sfer: emocjonalnych, intelektualnych i społecznych. Dokumentacja edukacyjnej artystycznej pracy, którą może stanowić nagranie video, jest taka sama, jak dokumentacja recitalu czy koncertu. Jej „bohaterem” jest nauczyciel i jego podopieczni. Oczywiście, obok nagrania konieczne jest opisanie celów, założeń i metod pracy, wykazanie repertuaru, itd. Można sobie wyobrazić, ile dobrego dla podniesienia poziomu edukacji muzycznej w Polsce mogłyby dostarczyć takie doktoraty. Nauczyciele akademicki – specjaliści w dziedzinie edukacji muzycznej swoją wiedzę i umiejętności wykorzystują często w pracy w szkołach ogólnokształcących, muzycznych, są animatorami muzycznymi, zajmują się kulturą ludową, muzyką tradycyjną, tworzą i prowadzą programy koncertowe dla dzieci. Ich sukcesy artystyczne nie mierzy się liczbą afiszy czy dyplomów. To są sukcesy mało wymierne, choć nasycone emocjonalną reakcją na muzykę słuchaczy, uczniów, zachwytem nad muzyką wysoką, wrażliwością, pięknym śpiewem, świadomością słuchanych utworów, itp.

Wiele lat wstecz (niestety dzisiaj także) niezauważone i niedoceniane były działania w szkolnictwie ogólnokształcącym, gdzie panowała powszechna opinia o niemuzycznych dzieciach i nikłych ich możliwościach kontaktu z wysoką muzyką. A przecież wielu absolwentów akademii muzycznych, prowadząc np. lekcje muzyki w szkołach, postępowało z największą odpowiedzialnością za umuzykalnienie swoich podopiecznych, odnosząc swoje sukcesy. Działali niejednokrotnie jak artyści: śpiewali, grali na fortepianie i drugim instrumencie, akompaniowali do śpiewu, zajęć ruchowych, dyrygowali, uczyli, jak słuchać muzyki, jak o niej mówić. Dlaczego poważne traktowanie edukacji muzycznej w szkołach powszechnych, które dawało znakomite rezultaty w rozwoju muzycznym uczniów i ich osiągnięciach, nie mogło być na równi traktowane z prowadzeniem przez dyrygenta chóru? Czy nauczyciel muzyki nie jest artystą?

Ci wybitni nauczyciele piszą o swoich artystycznych osiągnięciach na łamach czasopisma „Wychowania Muzycznego”, spotykamy ich na konferencjach, seminariach, gdzie w wąskim gronie odbiorców prezentują swoje zadziwiające metody pracy i ich efekty.

Interesujących przykładów dostarczają również artyści – animatorzy tradycyjnej kultury muzycznej. Ożywiony przez nich materiał starych, zapomnianych pieśni ludowych może stanowić niezwykle cenny wkład do tradycyjnej, ludowej kultury muzycznej. Znane mi są wartościowe inicjatywy skupione na kultywowaniu tradycji muzycznych regionu poprzez

tworzenie programów prezentujących odkryte, zapomniane pieśni i ich naukę przy zachowaniu wszystkich typowych manier i stylów wykonawczych. W taki sposób tworzy się bardzo bogaty repertuar, a wykonanie nieskażone jest wpływami współczesnej muzycznej mody. Powstające muzyczne projekty nawiązują do oryginalnych cech obrzędów ludowych i funkcjonujących z nimi pieśni i zabaw. Niezwykle wdzięcznym materiałem jest tradycyjny folklor dziecięcy, w którym szczególne miejsce zajmują kołysanki. To bogaty materiał na artystyczny doktorat.

Nie sposób wskazać i zająć się każdą inicjatywą, każdym projektem muzycznym, o poziomie których decyduje – jak już wspomniałam – człowiek i muzyka. Należałoby jeszcze wspomnieć o animatorach, autorach programów i koncertów, szczególnie tych dla dzieci, o muzyce i jej oddziaływaniu na odbiorców, jako szerokiego pola dla prac doktorskich zaliczanych do artystycznych.

Pora spojrzeć na całkiem nową sytuację akademickiego wymiaru edukacji muzycznej. Ustawa z 2018 roku najwięcej dobrego zrobiła właśnie dla edukacji muzycznej, która bez żadnych ograniczeń wpisuje się w dziedzinę sztuk muzycznych. Żartobliwie można rzec, że otworzyła puszkę Pandory! Do początku 2022 roku przeprowadzone zostały dwie habilitacje i w trakcie postępowania jest doktorat. Należy spodziewać się, że lawina ruszy (już ruszyła!). Każda uczelnia muzyczna uchwałą senatu zatwierdziła swój sposób postępowania w przypadku doktoratów, habilitacji i profesury.

Krótki czas, który upłynął od wprowadzenia nowych przepisów (2018 rok), nie pozwolił na jednoznaczne wypracowanie rzeczywistego statusu, zakresu i wymiaru pracy doktorskiej. Główny problem nie tkwi w pracy pisemnej - naukowej, lecz artystycznej – jak wspominałam – nie mamy w tym zakresie doświadczeń.

Spójrzmy na treść *Ustawy* w kontekście jej przedmiotu.

Art. 187. *Ustawy*

„1. Rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność **samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej**.

2. Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo **oryginalne dokonanie artystyczne**.

3. Rozprawę doktorską może stanowić praca pisemna, w tym monografia naukowa, zbiór opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych, praca projektowa, konstrukcyjna, technologiczna, wdrożeniowa lub **artystyczna**, a także samodzielna i wyodrębniona część pracy zbiorowej.

4. Do rozprawy doktorskiej dołącza się streszczenie w języku angielskim, a do rozprawy doktorskiej przygotowanej w języku obcym również streszczenie

w języku polskim. W przypadku gdy rozprawa doktorska nie jest pracą pisemną, dołącza się opis w językach polskim i angielskim”¹⁴.

Naukowa praca doktorska jest pracą pisemną. O tematyce takich prac wspominałam już wcześniej. Metodologia pracy z zakresu szeroko rozumianej edukacji muzycznej w znacznym stopniu może korzystać z wypracowanych metod, technik i narzędzi badawczych, takich dziedzin nauki, jak: pedagogika, psychologia, socjologia czy innych nauk humanistycznych. Ale, czy programy studiów artystycznych zapewniają dostateczną wiedzę z zakresu prowadzenia badań naukowych, czy zapewniają warunki do ich prowadzenia? Doktorant sam zmuszony jest do studiowania i uzupełnienia tej wiedzy.

Jedną z alternatyw prac doktorskich (po raz pierwszy wprowadzoną) są doktoraty wdrożeniowe, o których czytamy w *Ustawie* :

„Pojęcie **doktoratu wdrożeniowego** oraz jego zasady zostały uregulowane w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 28 kwietnia 2017 r. **Doktorat wdrożeniowy** jest programem, który pozwala połączyć pracę badawczą z realnym wykonywaniem obowiązków na rzecz konkretnego podmiotu działającego w danej branży (doktorant musi być zatrudniony u przedsiębiorcy lub organu administracji publicznej na pełen etat). Jak wskazuje sama nazwa, projekt ma na celu „wdrożenie” efektów badań w praktyce”¹⁵.

Wydaje się, że przy pewnej modyfikacji przepisu, taki typ pracy doktorskiej mógłby być przyjęty.

Szczegółowe zasady prowadzenia postępowań w uczelni określa senat. Spójrzmy, jak przedstawiają się zapisy w uchwałach senatów akademii muzycznych, dotyczące rozprawy doktorskiej w kontekście jej bytu i przedmiotu.

Akademia Muzyczna im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy

1. Rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną doktoranta w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy artystycznej.

2. Rozprawę doktorską może stanowić praca pisemna, w tym monografia naukowa, zbiór opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych, praca artystyczna, a także samodzielna, wyodrębniona część pracy zbiorowej.

Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku

Rozprawę doktorską może stanowić:

1) w przypadku specjalności instrumentalistyka, wokalistyka, dyrygentura, rytmika i taniec, kompozycja – dzieło artystyczne oraz jego opis w języku polskim i angielskim;

---

¹⁴ www.doktoraty.pl, [tryb dostępu: 19.02.2022].

¹⁵ Wszystkie ustawy senatów akademii muzycznych znajdują się na ich stronach internetowych.

2) w przypadku specjalności teoria muzyki i **edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej – praca pisemna**, w tym monografia naukowa, zbiór opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych, a także samodzielna i wyodrębniona część pracy zbiorowej;

3) w przypadku specjalności edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej – **praca wdrożeniowa**.

Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego w Katowicach

1. Rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie artystycznej sztuki muzyczne oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy artystycznej.

2. Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne dokonanie artystyczne.

3. Rozprawę doktorską w dyscyplinie sztuki muzyczne stanowi praca artystyczna, a także samodzielna i wyodrębniona część artystycznej pracy zbiorowej.

4. Rozprawę doktorską w dyscyplinie sztuki muzyczne może stanowić również praca pisemna będąca oryginalnym dokonaniem w tej dyscyplinie.

Akademia Muzyczna im. Krzysztofa Pendereckiego w Krakowie

1. rozprawa doktorska: teoria muzyki, edukacja artystyczna w zakresie sztuk muzycznych;

2. praca artystyczna: instrumentalistyka, wokalistyka (nagranie audio lub audio-video + opis);

3. praca artystyczna: Kompozycja (partytura + opis, w przypadku wykonania dzieła = nagranie);

4. praca artystyczna: dyrygentura, edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej.

Akademia Muzyczna im. Grażyny i Kiejstuta Bacewicz w Łodzi

1. Rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie sztuk muzycznych oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej.

2. Przedmiotem pracy doktorskiej jest oryginalne dokonanie artystyczne lub inne dzieło wymienione w art. 187 ust.2 i 3 Ustawy.

3. Do rozprawy doktorskiej będącej pracą artystyczną dołącza się opis pracy artystycznej w języku polskim i angielskim.

Akademia Muzyczna im. Ignacego Paderewskiego w Poznaniu

1. Rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie artystycznej sztuki muzyczne oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej.

2. Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne dokonanie artystyczne lub oryginalne rozwiązanie problemu naukowego w zakresie sztuki muzycznej.

3. Rozprawę doktorską w dyscyplinie sztuki muzyczne stanowi praca artystyczna albo praca pisemna, w tym monografia naukowa, zbiór opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów, a także samodzielna, wyodrębniona część pracy zbiorowej.

Uniwersytet Muzyczny im. Fryderyka Chopina w Warszawie

Rozprawą doktorską może być:

1. dzieło artystyczne, w tym nagranie/nagrania audio/audiowizualne w wykonaniu kandydata lub z istotnym udziałem kandydata o czasie trwania minimum 40 minut, lub partytura na dużą obsadę instrumentalną lub wokально-instrumentalną o czasie trwania minimum 20 minut, praca pisemna, w tym monografia,
2. zbiór opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów,
3. samodzielna i wyodrębniona część pracy zbiorowej,
4. praca projektowa, w tym forma audiowizualna inna niż film, wykorzystująca nowe technologie.

Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu

1. Rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie artystycznej sztuki muzyczne oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej.
2. Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne dokonanie artystyczne lub oryginalne rozwiązanie problemu naukowego.
3. Rozprawę doktorską w dyscyplinie sztuki muzyczne stanowi praca artystyczna lub samodzielna i wyodrębniona część artystycznej pracy zbiorowej.

Z wynotowanych przepisów uwagę moją zwrócił zapis krakowskiej Akademii, która jednoznacznie określiła, dla których „dyscyplin” wymagana jest rozprawa doktorska, dla których praca artystyczna. Okazuje się, że doktorat z zakresu edukacji artystycznej w zakresie sztuki może stanowić rozprawa doktorska lub praca artystyczna:

- rozprawa doktorska - teoria muzyki, edukacja artystyczna w zakresie sztuk muzycznych,
- praca artystyczna: dyrygentura, edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzyczne,
- uchwała Senatu Gdańskiej Akademii dla edukacji artystycznej w zakresie sztuki muzycznej nie uwzględnia doktoratów artystycznych, jedynie doktoraty wdrożeniowe lub pracę pisemną,
- w przypadku specjalności teoria muzyki i edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej – praca pisemna, w tym monografia naukowa, zbiór opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych, a także samodzielna i wyodrębniona część pracy zbiorowej,

- w przypadku specjalności edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej – **praca wdrożeniowa.**

W uchwałach pozostałych uczelni dopuszcza się doktoraty, którymi mogą być prace naukowe lub dokonania artystyczne.

Zbliżając się do konkluzji widzę potrzebę ponownego zwrócenia uwagi na artystyczny wymiar pracy doktorskiej. Uczelnie, których uchwały senatów przytoczyłam, to uczelnie artystyczne. Jeśli otworzymy drogę dla doktoratów artystycznych związanych z edukacją muzyczną, być może efekty tego przeniosą się na praktykę szkolną, na artystyczny model nauczania muzyki, szczególnie w szkołach ogólnokształcących. Jest szansa, że doktoranci z pełną odpowiedzialnością zajmą się muzyką przez duże „m”. Oczywiście jest, że taką szansę mają nauczyciele z kilkuletnią praktyką, mający doświadczenie i widoczne wyniki swojej pracy. Możliwości jest bardzo wiele. Ożywienia wymagają programy nauczania przedmiotów w szkołach muzycznych: kształcenie słuchu, audycje muzyczne, rytmika. To szerokie pole na doktoraty artystyczne, intensyfikujące czynne uprawianie muzyki nad teoretycznym.

Nagranie, podobnie jak zarejestrowany koncert instrumentalisty czy wokalisty, musi pokazać przyjęte w pracy artystycznej założenia, cele, program, innowacyjność. Integralną częścią takiej pracy powinien być opis, spełniający kryteria pracy naukowej. Z doświadczenia i licznych kontaktów z młodymi nauczycielami muzyki wiem, że takie prace są potrzebne nie tylko im samym, ale edukacji w ogóle. Nie dyskryminujemy praktyki edukacji muzycznej jako działania artystycznego, a spróbujmy stworzyć dla niej pole dla artystycznych dokonań.

W ostatnich dekadach toczą się intensywne dyskusje o wzrastającej roli wychowania poprzez muzykę w rozwoju człowieka, o jego znaczeniu dla rozwoju kultury i kondycji psychofizycznej społeczeństwa oraz o potrzebie i konieczności obcowania z muzyką. Wielu wybitnych artystów i badaczy w Polsce koncentruje się na idei pogłębiania poprzez muzykę wrażliwości społecznej, niezbędnej do budowania i utrwalania dziedzictwa kulturowego kraju oraz uszlachetniania człowieka. W realizacji tych zadań niezwykle istotne są odpowiednie instrumenty artystyczno-badawcze. Próbujmy, aby środowisko akademickie wypracowało najlepsze, służące edukacji muzycznej w szerokim zakresie.

Bibliografia

Dadak-Kozicka K., *O mocy muzyki i odpowiedzialności artysty*, [w:] Zoltán Kodály o edukacji muzycznej. *Pisma wybrane*, M. Jankowska (red.), AMFC, Warszawa 2006.

Izdebski H. , *Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów (1991–2020)* , Centralna Komisja do spraw Stopni i Tytułów, Warszawa 2020.

Kierznowski Ł., *Stopnie naukowe i stopnie w zakresie sztuki. Komentarz*, Uniwersytet w Białymstoku, Warszawa 2021.

Konstytucja dla nauki. Przewodnik po systemie szkolnictwa wyższego i nauki, opr. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Warszawa 2019.

Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Dz. U. 2018 poz. 1668.

Strony internetowe

www.am.katowice.pl [tryb dostępu: 15.02.2022]

www.doktoraty.pl [tryb dostępu: 19.02.2022]

The Academic Dimension of Music Education in the New Reality

Summary

The odds of music education as a field of study at music academies have an extremely rich history. It covers all elements of the process of educating students, academic and artistic advancement of the staff, the structure of studies, etc. The most neglected area, however, is the situation of the promotion of the staff employed in this field. It reflects the long-term lack of recognition as an artistic discipline alongside the existing ones, such as: conducting, instrumental studies, vocal studies, composition and theory of music, sound engineering, addictive rhythm and dance, vocal arts. Despite numerous changes taking place in the system of universities, it was only the last Act that opened the door for it. The field of musical arts has become the only field for all musicians who want to improve their qualifications and university positions. On the basis of senate resolutions, each university developed its own rules of doctorate, postdoctoral and professorship. This also became the subject of analysis and conclusions pointing to the need to treat the artistic work of, for example, an instrumentalist, and the artistic work of a music teacher. Hence, this article may encourage many young academic teachers employed in the field of Artistic Education in the field of musical art to artistic activity that they often engage in outside teaching at the university. This also applies to teachers in lower-level schools and other musical institutions.

Keywords: music education, doctoral dissertation, artistic work

Dr hab., Anna Waluga, prof. AM

Doktor habilitowana nauk humanistycznych, profesor nadzwyczajna w Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach. Jest absolwentką dwóch wydziałów Akademii

Muzycznej w Katowicach oraz studiów doktoranckich i podyplomowych w Akademii Muzycznej im. Fryderyka Chopina w Warszawie. Uczestniczka międzynarodowych seminariów i sympozjów Kodályowskich. Wiele lat pracowała jako nauczyciel muzyki w szkole podstawowej, realizując autorski program, który stał się podstawą materiałową wydania podręczników do muzyki *Rozśpiewana szkoła* (Warszawa 1995-1997). Pracę doktorską obroniła w Instytucie Badań Pedagogicznych w Warszawie, habilitację (w dyscyplinie teoria i pedagogika muzyki) uzyskała na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu w Ostrawie. Zafascynowana koncepcją wychowania muzycznego węgierskiego kompozytora, etnomuzykologa i pedagoga Zoltána Kodály, podjęła badania nad rolą muzyki ludowej i śpiewu w edukacji muzycznej dziecka. Tym zagadnieniom poświęciła dwie publikacje książkowe: *Pieśń ludowa fundamentem edukacji muzycznej* (Katowice 2005), *Śpiew w perspektywie edukacji muzycznej. Koncepcja, badania, programy* (Katowice 2012). Owocem współpracy z Instytutem Muzyki i Tańca jest publikacja *Kompetencje muzyczne absolwentów I etapu edukacyjnego podstawowych szkół ogólnokształcących i ich wybrane determinanty* (Warszawa 2016). W swoim dorobku naukowym ma wiele artykułów zamieszczonych m.in. w zbiorowych wydaniach uniwersytetów i akademii muzycznych. Ponadto publikowała w krajowych i zagranicznych czasopismach fachowych. W macierzystej uczelni pełniła liczne funkcje. Aktualnie jest kierownikiem Studiów Podyplomowych Muzyki Tradycyjnej. Jest członkiem zarządu Stowarzyszenia im. Zoltana Kodalya w Polsce.